

בית המשפט המחוזי מרכז-לוד

עמ"ש 10884-03-16 מ. נ' מ.

:

בפני כבוד השופטת ברנט-אב"ד

כבוד השופטת פלאוט

כבוד השופט ויצמן

המעורר ד. מ.

נגד

המשיבה ט. ש. מ.

חקיקה שאוזכרה:

[חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973: סע' 1, 2, 4, 5, 5\(A\), 5\(A\) \(1\)](#)

[חוק המקרקעין, תשכ"ט-1969: סע' 33](#)

ספרות:

["ויסמן, דיני קניין, בעלות ושיתוף \(תשס"ז-1997\)](#)

מיני-רציו:

* לגבי דירת מגורים יחידה בה התגוררו בני הזוג במהלך כל תקופת נישואיהם הארוכה, ראוי ליישם "מודל הקהילה המשפחתית" כבסיס להסדרת דיני הרכוש הזוגי. עמידה בתנאי סף של ניהול חיי הנישואין באורח חיים קישורי, תצדיק החלת השיתוף גם על דירת המגורים.

* משפחה – יחסי ממון בין בני-זוג – איזון משאבים

* משפחה – יחסי ממון בין בני-זוג – בית המגורים

ערעור על פסק דינו של בית המשפט לענייני משפחה, אשר קבע כי המשיבה זכאית למחצית הזכויות בבית המגורים של הצדדים וחייב את המשיבה בדמי שימוש ראויים בשיעור הוצאות המדור להן נדרש המערער.

בית המשפט המחוזי דחה את הערעור ופסק:

למצער לעניינה של דירת מגורים יחידה בה התגוררו הצדדים במהלך כל תקופת נישואיהם הארוכה, ראוי לאמץ את גישתו של פרו' ליפשיץ לפיה יש ליישם "מודל הקהילה המשפחתית" כבסיס להסדרת דיני הרכוש הזוגי, ולענייננו עמידה בתנאי סף של ניהול חיי הנישואין באורח חיים קישורי (נישואין ראשונים,

ממושכים, יחסים תקינים ואוירה של שיתוף במשפחה), תצדיק החלת השיתוף גם על נכסים חיצוניים ובראשם דירת המגורים. כאשר בן הזוג הרשום מודע להסתמכות בן הזוג האחר על נכסיו הפרטיים, והוא עודד אותה או ניצל אותה לטובתו, עשויה הסתמכות זו לשמש בסיס להכרה בזכויותיו של בן הזוג בנכסים. בנדון הוכחו חיי נשואים תקינים משך למעלה משלושה עשורים, הבית הוא בית המגורים היחיד של הצדדים, אשר התגוררו בו במשך תקופה ארוכה וגידלו בו את ילדיהם, הצדדים נהגו בשיתופיות כלכלית ומבלי להקפיד על העובדה שנכס מסוים רשום על שם אחד מהם. הוכח כי הייתה מעורבות מעשית, ריגשית וכספית של המשיבה בשיפוץ הבית ולמעשה הקמתו מחדש, ומתוך שכך הוכחה אף כוונת שיתוף ספציפית של הצדדים בנוגע לבית. אף לעניין דמי השימוש בבית אין מקום להתערבות בשיקול דעתו של בית משפט קמא, אשר עומדות באמות המידה שנקבע בפסיקה, ומצויה במתחם שיקול דעתו הרחב.

פסק דין

פתח דבר

ערעור על פסק דינו של בית המשפט לענייני משפחה בפ"ת (סגנית הנשיאה כב' הש' ר. מקייס) מיום 20.1.16 במסגרתו קיבל בית המשפט באופן חלקי את תביעתה הרכושית של המשיבה וקבע, בין השאר, כי היא זכאית למחצית הזכויות בבית המגורים של הצדדים בגבעת שמואל והורה על פירוק השיתוף בו, כמו כן קבע כי המערער לא התכוון לשתף את המשיבה בחלק מכספי ירושה שקיבל, דחה את תביעת המשיבה לפסיקת מזונותיה וכן הוסיף וחייב את המשיבה בדמי שימוש ראויים בשיעור הוצאות המדור להן נדרש המערער, להערכתו בסך כולל 33,755 ₪.

ערעורו של המערער מתייחס לשתי קביעות בלבד בפסק הדין – האחת, הקובעת כי מחצית הזכויות בבית המגורים שייכת למשיבה והאחרת נוגעת לשיעור דמי השימוש שנפסקו לטובתו.

הנדרש לנדון

1. הצדדים נישאו בשנת 1978 ולהם שלושה ילדים בגירים. המערער היה יורד ים ובמהלך חיי נישואיהם של הצדדים שהה מחצית מזמנו הרחק מביתו. נקל לשער, איפוא, כי נטל גידול הילדים וניהול משק הבית נפל רובו ככולו לשכמה של המשיבה.

2. קודם לנישואיהם רכש המערער מגרש מקרקעין ברח'....., ב.... עליו בנוי בית בגודל 48 מ"ר. במהלך חיי נישואיהם של הצדדים שופץ הבית והורחב מספר פעמים, נוספה לו קומה וכיום שטחו 160 מ"ר (להלן- **בית המגורים**).

נוסף לבית המגורים הייתה חנות בתל אביב אשר נרכשה מכספים שנצברו ע"י המערער במהלך שנות עבודתו ונרשמה על שמו (להלן – **החנות**). במהלך ההליכים המשפטיים נמכרה החנות ותמורתה חולקה בין הצדדים בהסכמה.

3. במהלך שנת 2011 נגלע קרע בין הצדדים והמשיבה הגישה תביעות לעניין מזוונותיה ואיזון המשאבים בין הצדדים, כעבור זמן הגיש אף המערער תביעה לחיובה של המשיבה בדמי שימוש ראויים.

עיקר מחלוקתם הרכושית של הצדדים נסובה סביב זכויות המשיבה בבית המגורים. לטענת המערער כיוון שהמגרש והבית שעליו היו בבעלותו קודם לנישואי הצדדים, הרי שאין למשיבה זכויות בו ע"פ הוראת **סעי' 5 (א) (1) לחוק יחסי ממון בין בני זוג** התשל"ג – 1973 (להלן- **חוק יחסי ממון או החוק**), זאת לבד מן העובדה שנוכח יחסיהם הרעועים של הצדדים במהלך חיי נישואיהם נהגה בניהם הפרדה בפועל, כאשר אף המשיבה אינה משתפת את המערער בכספיה ורכושה. המערער הבהיר כי מעולם לא התכוון לשתף את המשיבה בזכויות בבית המגורים, אף שבסיכומיו ציין כי הוא נכון ליתן לה מחצית משווי בית המגורים ללא המגרש.

מנגד טענה המשיבה כי בהתייחס לתקופת נישואיהם הארוכה שנמשכה למעלה משלושים ושלוש שנים, הורתם וגידולם של ילדיהם בבית המגורים, השבחתו והגדלתו מכספיהם המשותפים של הצדדים, שיתופה אף בנכסים שלא נרשמו על שמה דוגמת החנות, נוצרה כוונת שיתוף משתמעת בבית המגורים עליה הסתמכה לאורך כל תקופת נישואיה למערער, ומתוך שכך היא זכאית למחצית הזכויות בבית המגורים.

4. זאת ועוד, מעת שנגלע קרע בין הצדדים והחלה ההתדיינות המשפטית בניהם, הוגשו על ידם בקשות הדדיות להרחקת האחד ממשנהו (ארבע בקשות לצווי הגנה ושתי בקשות למניעת הטרדה מאיימת), בסופו של יום הורחק המערער מבית המגורים ועבר להתגורר במחסן הבנוי על שטח המגרש עליו עומד בית

המגורים, ואולם דומה כי החיכוך שנוצר בין הצדדים נוכח מגוריהם הסמוכים זה לזה הביא דווקא לריבוי בקשות הודיות של הצדדים כאשר כל אחד טוען כנגד התנהלותו הפוגענית של משנהו.

מכל מקום ולענייננו, המערער הגיש תביעה לחיוב המשיבה בדמי שימוש ראויים בגין מגוריה בבית המגורים באופן שאינו מאפשר לו להנות מזכויותיו בנכס, המשיבה טענה כנגדו כי אינו זכאי לדמי שימוש, הרחקתו מן הבית הורתה בהתנהגותו כלפיה ומכל מקום הוא עצמו מתגורר במחסן הבנוי על המגרש בו עומד בית המגורים כך שהוא עושה בפועל שימוש בנכס.

יצויין כי ע"פ הבהרת ב"כ המערער בדיון שהתקיים לפנינו ביום 21.12.16, הרי שהתקופה בה שהה מחוץ לבית הצדדים עד להגשת תביעתו שלא בשל הרחקתו בצווי הרחקה אינה עולה על שנה.

פסק דינו של בית משפט קמא

5. בית משפט קמא קיבל את טענות המשיבה באשר לזכויותיה במחצית הזכויות בבית המגורים זאת אחר שמצא כי חיי נישואיהם של הצדדים היו נורמטיביים וכי אין לראות במשברים שפקדו אותם מעת לעת, בעיקר עובר ובסמוך להגשות התביעות המשפטיות, ככאלו המאיינים את השיתופיות המוחלטת שנהגה בניהם במהלך למעלה משלושים שנות נישואין עד להגשת תביעותיהם ההדדיות, תקופה בה נולדו שלושת ילדיהם הבגירים.

עוד קבע בית המשפט, כי ביתם של הצדדים עבר שלושה סבבים של שיפוצים כאשר המשיבה השקיעה את כספי הפיצויים שקיבלה בשיפוץ הבית. בית המשפט קבע כי המשיבה הייתה שותפה מלאה להחלטות לעניין שיפוץ והשבחת בית המגורים, ולמעשה ניהלה את השיפוץ עת המערער שהה בחו"ל בשל אילוצי עבודתו, השיפוץ מומן, בין השאר, מכספים שצבר המערער במהלך חיי הנישואין לרבות פדיון כספים מקרן מבטחים. בית המשפט הוסיף ודחה את טענת המערער כי המשיבה יצרה בפועל הפרדה רכושית בכך ששמרה לעצמה את כל הכספים שהרוויחה ואף העלימה כספים מן המערער וקבע כי לא הייתה כל כוונת הברחה מצד המשיבה וכי הצדדים ראו אף בחשבון הבנק

הרשום על שמה כחשבון משותף. בית המשפט מצא כי הצדדים ניהלו בתחילה את משק ביתם באמצעות חשבון בנק על שם המשיבה בחיפה כאשר המערער היה מפקיד משכורותיו לחשבון זה ולאחרי כן פתחו חשבון משותף אליו הועברו כספי השכירות של החנות, החזרי מס של בני הזוג, תשלומי פנסיה ומשכורות של המערער כאשר בד בבד חלק מהוצאות האחזקה של הבית שולמו מהחשבון ע"ש המשיבה בחיפה.

בית המשפט למד מהתנהלותם המשפחתית והכלכלית של הצדדים כי הייתה קיימת בניהם שותפות אף לגבי חלק מנכסיהם החיצוניים, וכפי שנהגו בשיתופיות בחנות שהייתה רשומה ע"ש המערער בלבד, כך נהגו בבית המגורים וכי היה ברור כי רצונו של המערער לשתף את המשיבה בבית זה בו השקיעו שניהם מהונם ואונם.

6. לעניין טענת המערער באשר לדמי השימוש המגיעים לו, מצא בית המשפט כי בהתחשב בעובדה שהמשיב עשה למעשה שימוש בנכס של הצדדים, כאשר לאחר הרחקתו בחר להתגורר במחסן המצוי על המגרש ובהתייחס למדור השקט והשלו המגיע למשיבה, הרי ששיעור דמי השימוש הועמד על סך של 33,755 ₪, וזאת אחר שבית המשפט מצא כי אלו היו בפועל הוצאותיו של המשיב לצרכי מדורו שלו מחוץ לבית המגורים.

טענות הצדדים בהליך הערעור

7. המערער חוזר בערעורו על טענותיו בבית משפט קמא, כפי שהבאנו לעיל בקיצור מילין, תוך שהוא בוחר לכוון את עיקר חיציו דווקא כלפי פסיקת בית המשפט העליון בכל הקשור לשותפות ב"נכס חיצוני לנישואין". לטענתו, בית המשפט העליון בפסיקתו הפליג והרחיק מעבר להוראות חוק יחסי ממון הרלבנטיות לענייננו והמשיך "את כדור השלג המתגלגל שתחילתו בהלכת יעקובי וקנובלר" וכי עם השנים "הפך המדרון כה חלקלק עד כי דה-פקטו, דירת מגורים הוחרגה ע"י הפסיקה מהוראות סעי' 4 ו- 5 לחוק והפכה לאות מתה בספר החוקים" (סעי' 9 לעיקרי הטיעון של המערער).

כך טוען ב"כ המערער באשר לפסיקתו המנחה של בית המשפט העליון בעניין בע"מ 1398/11 פלונית נ. פלוני [פורסם בבנן] (2012), אשר בעניינה נרחיב בהמשך הדברים, "כי סטייה של 180 מעלות מלשון החוק מצדיקה בדיקה מעמיקה

הרבה יותר מזו הנפרסת על פני 12 פסקאות בפסק דינו של כב' הש' דנציגר [בבע"מ 1398/11](#) אשר בכל הכבוד והזהירות אינו מתמודד עם בעיות משפטיות קשות וסבוכות ויוצר פיקציה שבסיסה חוק רצוי ולא חוק מצוי" (כך!) (סעי' 10 לעיקרי הטעון של המערער) וכי "הלכה זו אמנם נראית מרחוק כדבר עשוי אולם כאשר מתקרבים מתברר כי היא עומדת על אדנים לא יציבים, רווית אמירות כלליות וסתמיות על ה"דין הכללי" (!) (סעי' 7 לכתב הערעור).

כאשר נשאל ב"כ המערער ע"י המותב האם לסברתו יכולה ערכאת המחוזי לפסוק בניגוד לפסיקת בית המשפט העליון השיב כי הדרך לבית המשפט העליון עוברת דרך ערכאת המחוזי...

8. מכל מקום, באשר לקביעות בית משפט קמא גופן (עניין לו הקדיש ב"כ המערער חלק זעיר שבזעיר מעיקרי טיעונו) טען המערער כי שגה בית משפט קמא בקבעו כי מערכת היחסים שבין הצדדים הייתה סבירה ושיתופית וכי הייתה כוונת שיתוף ספציפית לעניין בית המגורים, וכי בית המשפט התעלם מדברים חריפים שכתבה המשיבה ביומנה כלפי המערער ואשר יש בהם ללמד כי יחסיהם לא היו תקינים כלל ועיקר. כך לא הוכח לטענתו כי המשיבה השקיעה כספים בשיפוץ בית המגורים ולמעשה יצרה בעצמה הפרדה רכושית בכך ששמרה את הכספים שהרוויחה לעצמה בחשבון בנק על שמה.

עוד טען המערער כי טעה בית משפט קמא בכך שלמעשה לא פסק לו דמי שימוש ראויים על השימוש שעשתה המשיבה בבית המגורים אלא הסתפק בפסיקת ההוצאות שהוציא לצורך מגוריו שלו.

9. המשיבה טענה כנגדו כי יש לדחות הערעור ולו בשל העובדה שכל כולו מתייחס לקביעות עובדתיות של בית משפט קמא והמסקנות העולות מהן – עניינים אשר ערכאת הערעור אינה נוטה להתערב בהם אלא אם נפלה בהם טעות ברורה.

כמו כן פסיקת בית משפט קמא מיוסדת על אדני הפסיקה בכל הקשור לשיתוף בדירת מגורים יחידה על אף שהיא מהווה נכס חיצוני וזאת אחר שהוכחו חיי נישואין ארוכים וסבירים והוכח אף "דבר מה נוסף" הנדרש בפסיקה לעניין כוונת השיתוף בנכס ספציפי חיצוני, בדמות השיפוצים הרבים והרחבים שעשו

הצדדים בביתם במהלך תקופת נישואיהם הארוכה, שיפוצים בהם השקיעו מאמץ משותף הן בהתנהלות והן בממון.

כך גם פסיקת בית משפט קמא בעניין דמי השימוש מנומקת וברורה ובמסגרה שיקלל בית המשפט, בין השאר, את זכות המדור השלו העומדת למשיבה עם זכויות המערער להנאות מקנייננו. עצם סירובו של המערער להתגרש ולפרק את השיתוף בבית המגורים יש בו להצדיק על פי הפסיקה את דחיית התביעה לעניין זה. כך גם העובדה שהמערער הורחק מבית המגורים 4 פעמים בשל אלימותו הרי ובכך יש לאיין את זכותו לדמי שימוש.

בית המשפט בחר לפסוק למערער את הוצאות מדורו בלבד כיוון שהמערער עצמו עתר לבית המשפט שיתיר לו לבנות גדר במקרקעין המשותפים ולהתגורר במחסן כאשר כל צד לא יוכל להיכנס לחלקו של משנהו – ממילא תביעתו לדמי שימוש סותרת את בקשתו והתנהלותו שלו עצמו.

אחר שבחנו את טענות הצדדים מצאנו כי אין ממש בטענות המערער, ואלו נימוקנו -

שותפות בנכסים חיצוניים – קיצורה של הלכה

10. כיון שהצדדים נישאו בשנת 1978 חלות לגבי המשטר הכלכלי הנוהג בעניינם הוראות [סעיף 5\(א\)](#) לחוק יחסי ממון הקובע את אופן איזון המשאבים בין הצדדים עם התרת הנישואין באופן שכל אחד מבני הזוג זכאי למחצית שווים של כלל נכסי בני הזוג.

ואולם, החוק מסייג את הסדר חלות איזון המשאבים לגבי נכסים שונים ובכלל זה נקבע [בסעיף 5\(א\)\(1\)](#) לחוק כי נכסים שהיו למי מבני הזוג ערב הנישואין לא ייכללו במסת הנכסים העומדת לחלוקה, זאת כל עוד לא התנו בני הזוג על הוראות החוק בדרך של עריכת הסכם ממון בכתב אשר יאושר באופן הקבוע בחוק ([סעיפים 2-1 לחוק](#)).

בפסיקה הובהר כי הוראות [חוק יחסי ממון](#) אינן מונעות יצירת שיתוף בנכס ספציפי מכח הדין הכללי על פי נסיבותיו של העניין ([בעמ' 1398/11 - אלמונית נ' אלמוני](#), [פורסם בנבו] (2012); [בע"מ 5939/04 פלוני נ' פלונית](#), [פורסם בנבו]

(2004); [בבע"מ 10734/06 פלוני נ' פלונית](#) [פורסם בנבו] (2007); [ע"א 1915/91 יעקובי נ' יעקובי](#), [פורסם בנבו] (1995) (להלן: עניין יעקובי); [רע"א 8672/00 אבו רומי נ' אבו רומי](#), [פורסם בנבו] (2002) (להלן: עניין אבו רומי); [ע"א 7687/04 ששון נ' ששון](#), [פורסם בנבו] (2005) (להלן: עניין ששון) ועוד רבים אחרים).

הובהר בפסיקה כי נטל ההוכחה מוטל על בן הזוג שאינו רשום כבעלים של הנכס הטוען לזכויות בנכס שהרי הוא בגדר "המוציא מחברו".

יחד עם זאת, בית המשפט יטה להקל בהרמת הנטל כאשר עסקינן בדירת המגורים נוכח ייחודה כ"נכס משפחתי מובהק, לעיתים הנכס המשמעותי ביותר של בני הזוג ולעיתים אף היחיד" (ראו עניין אבו רומי וכן [בע"מ 5939/04 הנ"ל](#)).

יפים לעניין זה דבריו של כב' הש' א. רובינשטיין, המצוטטים רבות בפסיקה, ואשר נאמרו במקורם לעניין חזקת השיתוף אך הרצינול העומד מאחוריהם יפה אף לעניין הליך איזון המשאבים נשוא [חוק יחסי ממון](#)-

"רוח העידן, פתיחת הדלתות לגישה שאינה 'פורמאלית' בלבד הנאחזת ברישום הנכס, אלא בוחנת מצבים חברתיים ואישיים למהותם, מרחפת על פני הפסיקה זה שנים באשר לשיתוף הנכסים גם לגבי נכסים שנרכשו לפני הנישואין, ובייחוד דירת המגורים... ככל שהתוכן המשותף שנוצק לקניין, ובוודאי לדירת המגורים של זוג ומשפחה, משמעותי יותר, וככל שהייתה שותפות נמשכת בחיי הנישואין ולה ביטויים מסוגים שונים, גם אם לא היו החיים 'גן של ורדים' בכל עת ובכל שעה, כן מצדיקה ההגינות כי תגבר ההתייחסות לחזקת השיתוף, ובייחוד על נכס כמו דירת המגורים, קן המשפחה" ([בע"מ 5939/04 הנ"ל בעמ' 671-672](#)).

11. כבר בעניין [אבו רומי](#) הבהיר בית המשפט העליון כי בצד אורח חיים תקין יש על

הטוען לזכות ב"נכס חיצוני" להוסיף ולהראות נסיבות נוספות המצדיקות את השיתוף לגבי נכס זה (ועוד ראו לעניין זה [בע"מ 10734/06 הנ"ל ע"א 7750/10 בן גיאת נ' הכשרת היישוב ביטוח בע"מ](#) [פורסם בנבו] (2011)), דרישה זו של "נסיבות נוספות" הובהרה וחודדה ב**[בע"מ 1398/11 הנ"ל](#)** על פיו הטוען לזכויות

ב"נכס חיצוני" הרשום על שם בן זוגו נדרש להוכחת "דבר מה נוסף" מעבר לקיומם של חיי נישואין משותפים (והשוו לפסק דינו של כב' הש' שפירא בעמ"ש 818/05 פלונית נ' פלוני [פורסם בבנו] (2006) הסבור כי כאשר עסקינן בדירת מגורים אין כל צורך בראיה נוספת להוכחת השיתוף בה גם היא נכס חיצוני לנישואין הרשום ע"ש אחד הצדדים).

12. הפסיקה קבעה במרבית המקרים כי ה"דבר מה הנוסף" המעיד על כוונת שיתוף ספציפית בנכס "חיצוני" יתבטא בהשקעה של בן הזוג הלא רשום בנכס, וזאת גם אם ההשקעה הייתה אגבית או מינורית, יחד עם זאת, הובהר, בעניין בע"מ 1398/11 כי אף בהעדר השקעה כספית בנכס ניתן יהא להוכיח כוונת שיתוף ספציפית בנכס "חיצוני" שכן זו יכולה להתבטא גם בהבטחות ובמצגים אקטיביים או משתמעים שעשויים להביא להסתמכות מצד בן הזוג הלא רשום וליצור טענת מניעות לבן הזוג הרשום.

מתוך שכך מצאנו לאחרונה בעמ"ש 40404-04-15 ר.ב. נ' א.ב. [פורסם בבנו] (2016) את קביעת בית המשפט כי חל שיתוף בנכסי מקרקעין שרכש הבעל קודם לנישואי הצדדים (ואשר לא שימשו למגורי הצדדים!) כיוון שדמי השכירות שהתקבלו מהם הופקדו לחשבון בנק משותף של הצדדים והמשכנתא עבורן שולמה מאותו חשבון.

בדומה נקבע כי גם חיי נישואין שאינם סוגים במושגים אין בהם לאיין את קיומו של שיתוף בנכס מהותי דוגמת בית מגורים ובלשונו –

"איני סבור שעל בית המשפט להידרש במסגרת הדיון בשאלת השיתוף הספציפי בדירת המגורים, לתת סימנים בחיי הנישואין וליצור מדרג של נישואין טובים יותר או פחות בהתאם למידת השיתוף הרגשי ששרר בין בני הזוג. ניסיון החיים מלמדנו כי חיי הנישואין אינם עשויים מקשה אחת וכל זוג מעצב את החיים המשותפים בדרכו. בוחנים אנו בהקשר זה רק אם חיי הנישואין היו "נישואין הרמוניים 'סבירים'..." לפיכך סבורני כי אין מקום לקבוע שבכל מקרה שבו שרר נתק רגשי בין בני הזוג תוסק המסקנה שחיי הנישואין לא התאפיינו באווירת שיתוף...." (בע"מ 1398/11 הנ"ל)

באותו עניין העמיד כב' השופט עמית מספר פרמטרים, שאינם מהווים רשימה סגורה, אשר יהא בהם לסייע לבית המשפט בבחינתו האם הוכח אותו "דבר

מה נוסף" הנדרש לנו להוכחת שיתופיות בנכס חיצוני ובכללם – מועד רכישת הנכס, אופן השגת הנכס – האם ברכישה, מתנה או ירושה, קיום נכס משמעותי הרשום ע"ש בן הזוג האחר, פרק הזמן בו התגוררו הצדדים בנכס, אורך חיי הנישואין עד לקרע, האם שולמו תשלומים במשותף עבור הנכס דוגמת משכנתא וכיוצ"ב, האם הנכס עבר שיפוץ מסיבי או תוספת בניה מהותית שמומנה על ידי שני בני הזוג, התנהגותם הכללית של הצדדים והאווירה שיצרו במהלך חיי נישואיהם באשר לשיתוף רכושי.

13. ראוי להוסיף ולהביא לעניין הנדון את מאמרו המצוטט רבות בפסיקה של פרופ' שחר ליפשיץ "החלת השיתוף הספציפי מכוח הדין הכללי על נכסים מלפני הנישואים ועל ירושות ומתנות בעידן של [חוק יחסי ממון](#)" הון משפחתי א'2 (נובמבר 2014). במסגרתו הציע פרופ' ליפשיץ ליישם "מודל הקהילה המשפחתית" כבסיס להסדרת דיני הרכוש הזוגי, ולענייננו כי עמידה בתנאי סף של ניהול חיי הנישואין באורח חיים קישורי (נישואין ראשונים, ממושכים, יחסים תקינים ואוירה של שיתוף במשפחה), תצדיק החלת השיתוף גם על נכסים חיצוניים ובראשם דירת המגורים, שכן ניהול אורח חיים קישורי מוביל את בן הזוג הלא רשום להסתמך כלכלית על הנכסים הפרטיים של בן הזוג. במקרים בהם בן הזוג הרשום מודע להסתמכות זו וכאשר הוא עודד אותה או ניצל אותה לטובתו, עשויה הסתמכות זו לשמש בסיס להכרה בזכויותיו של בן הזוג. בספרו השיתוף הזוגי (הוצאת אוניברסיטת בר אילן, 2016) חוזר פרופ' ליפשיץ על מודל זה בהרחבה תוך שהוא מדגיש כי עיקרון הפעולה במקרה של הסתמכות בן הזוג, המביא להחלת השיתוף, היפוך הנטל והעברתו לבן הזוג הרשום, יחול מקום בו "מדובר בדירת המגורים המשפחתית או בנכס משפחתי מובהק אחר ובהתקיים תנאי הסף הקישוריים-הכוללים נישואים ראשונים, אורח חיים תקין, אוירה כללית של שיתוף ונישואים ממושכים של עשרים שנה ויותר" (עמ' 190). אומנם מודל זה נותר בצריך עיון [בע"מ 1398/11 הנ"ל](#), כאשר השופט דנציגר הביע הסתייגותו מתחולת המודל המוצע נוכח היפוך נטל ההוכחה הטמון בו.

אנו סבורים בכל הכבוד, ומתוך כך שעניין זה טרם הוכרע באופן חד משמעי בפסיקת בית המשפט העליון ועדיין יש לערכאת המחוזי מקום להתגדר בו, כי ראוי לאמץ את גישתו של פרי' ליפשיץ למצער לעניינה של דירת מגורים יחידה בה התגוררו הצדדים במהלך כל תקופת נישואיהם הארוכה, ובוודאי כאשר בחינה מדוקדקת של אופי חיי נישואיהם של הצדדים והתנהלותם תומכת בכך,

[14368-01-עמ"ש](#) (ועוד ראו לעניין זה לאחרונה בעמ"ש [16 ט. נ' ט. פורסם בנבו](#) (2016)).

14. בנדון סקר בית משפט קמא את עיקרי הדין והפסיקה שהבאנו לעיל ובחן את נסיבותיו של העניין על פיהם. כאמור, אנו מסכימים למסקנותיו של בית משפט קמא ונביא את עיקרי הדברים המלמדים על כוונת השיתוף בבית המגורים תוך שאנו מוסיפים ומדגישים מספר זוויות מעבר לאלו אשר בית משפט קמא נתן אליהן דעתו.

וזה עיקר הדברים – הצדדים הכירו בשנת 1974 בהיותו של המבקש כבן 28 והמשיבה כבת 24, נישאו כעבור כ – 4 שנים, ילדו וגידלו שלושה ילדים משותפים וגרו תחת קורת גג אחת משך כשלושים ושלוש שנים (כיום המערער כבן 70 והמשיבה כבת 66). למעשה על היותם של חיי נישואיהם של הצדדים תקינים ורגילים העיד המערער עצמו, אשר ציין בסעי' 4 לתצהירו –

”התנהלו חיי הנישואין על מי מנוחות עם עליות ומורדות
כמרבית הזוגות הנשואים”

וכי המשיבה –

”מילאה את חלקה בהשגחה על הבית ובשמירה על הילדים” (עמ'
169 ש' 8-9 לפר')

כך הוכח שהצדדים נהגו לבלות יחדיו, לבד או עם ילדיהם במסעדות, מלונות והפלגות ארוכות (עמ' 97 ש' 18-21; עמ' 98 ש' 1-2; עמ' 100 ש' 9-19 לפר').

ואף בתם של הצדדים, אשר זומנה לחקירה ע"י המערער, העידה –

”מי שלקח אותו בזמנו לאיזשהו מרכז טיפולי, הייתה אימא שלי.
מי שתמכה בו הייתה אמא שלי, יחסים קרים? אני לא יודעת מה
טיב היחסים בין ההורים שלי. אני יכולה להגיד לך שהם חיו
באושר שנים ארוכות. חודשיים לפני ה... הם נסעו לחו"ל כמה
פעמים. הם היו בתקופה מאוד קצרה, נסעו לתאילנד, נסעו
ללונדון. כמה שנים קודם לכן עשינו טיול משפחתי, הפלגה,
במסגרת העבודה של אבא שלי...” (עמ' 199 ש' 12 ואילך לפר'
מיום 19.6.14)

מתוך העדויות הנזכרות ברי מדוע דחה בית משפט קמא את טענות המערער באשר לכך שחיי משפחה בין הצדדים חרגו מאורח חיים תקין ונורמטיבי תוך

שהוא מבקש להתבסס על דברים קשים שכתבה כנגדו המשיבה ביומנה. בית המשפט קבע שאכן היו "עליות ומורדות" בחיי הצדדים וכי המשבר האחרון שפקד אותם סמוך להגשת תביעותיהם כמו גם התנהלותו הבוטה של המערער יש בהם "להסביר את הרגשות הקשים של התובעת כפי שעלה בפתקים שונים שכתבה לעצמה במשך השנים", (סעי' 49 ו- 52 לפסק הדין). ואולם, אין בכך לאיין תקופת נישואין ארוכה ביותר בה ניהלו הצדדים אורח חיים זוגי ותקין.

בדין קבע בית משפט קמא כי אף שחיי נישואיהם של הצדדים לא היו שיגרתיים נוכח עבודתו של המערער הדורשת שהות בים ומחוץ לבית הצדדים משך תקופות ארוכות, הרי שהמערער ראה במשיבה את ידו הארוכה וסמך על כך כי תנהל את משק ביתם ותגדל את ילדיהם כאם ורעה נאמנה, כך במישור האישי וכך אף במישור הכספי והרכושי כפי שיורחב להלן.

קביעותיו אלו של בית משפט קמא מבוססות היטב בחומר הראיות ואין כל מקום להתערב בהן.

נסכם ונאמר כי בנדון הוכחו חיי נשואים תקינים ורגילים אשר ידעו עליות ומורדות משך למעלה משלושה עשורים.

15. הוסף לכך - בית המגורים הוא ביתם היחיד של הצדדים. בהיותו של המערער יורד ים הייתה זו המשיבה אשר גידלה את ילדי בני הזוג ודאגה למשק הבית. בצד זה המשיבה אף עבדה פרק זמן ניכר מתקופת נישואיהם של הצדדים, השתכרה והכניסה את השתכרותה לחשבון בנק על שמה אשר שימש את שני הצדדים וממנו שולמו רבות מהוצאות משק הבית מעת נישואיהם ועד לשנת 2006 (נספחים יב- כ/2 לתצהיר המשיבה; והודאת המערער בסעי' 30 ו- 46 לכתב הגנתו בתביעה המזונונת). לחשבון זה גם הכניס המערער את משכורתו (עמ' 105 ש' 15-12 לפר', מוצג 9 למוצגי המשיבה). הצדדים אף ניהלו תיק משותף במס הכנסה (נספח כג לתצהיר המשיבה). ומכאן עתה למד כי הצדדים נהגו בשיתופיות ומבלי להקפיד על העובדה שנכס מסוים רשום על שם אחד מהם.

יותר מכך, הוכח מעבר לכל ספק כי הצדדים סמכו האחד על משנהו בכל הקשור להתנהלות הכלכלית, כך הוצג לבית המשפט מכתב שכתב המערער

למשיבה בו ציין כי היא "מנהלת הכל טוב יותר" (מוצג 13 למוצגי המשיבה וכן ראה עדות המערער עמ' 94 ש' 15-17; עמ' 95 ש' 3-5; עמ' 11 ש' 1-7 לפרי).

16. טענות המערער להברחת כספים ע"י המשיבה נדחו ע"י בית משפט קמא-ובדין נדחו. טענות המערער כי האשה הותירה את הכספים שהשתכרה בחשבונה על מנת להבריחם אין בהן ממש, שכן המשיבה הבהירה מלכתחילה כי הצדדים חולקים בכספים שבחשבונותיהם לרבות החשבון הרשום על שמה הן מצד הדין והן מצד זה שהצדדים נהגו בפועל בשיתופיות בכל הקשור לחשבון זה. כיצד, אפוא, ניתן לומר כי המשיבה הבריחה את כספיה? לו רצתה לעשות כן לא הייתה מותירה אותם בחשבון הידוע למערער מתוך כך ששימש את שני הצדדים גם יחד. מעבר לכך, ע"פ האמור בחוות הדעת החשבונאית עסקינן בכספים שמקורם מגורמים שונים לרבות שכרו של המערער ומקורות אחרים.

17. עיננו הרואות, על חיי נשואים ארוכים ותקינים משך שנים רבות נוספה השיתופיות הכלכלית אשר נהגו בניהם הצדדים בפועל.

כעת נבוא לאותו "דבר מה נוסף" הנדרש בפסיקה - ודוק, כאשר עסקינן בבית שהוא בית המגורים היחיד של הצדדים ואשר הצדדים התגוררו בו במשך תקופה ארוכה וגידלו בו את ילדיהם עד לבגרותם, אותו "דבר מה נוסף" הנדרש לנו, משקלו קל כנוצה (וראו לעניין זה מאמרו הנזכר של פר' ליפשיץ המובא לעיל). יפים לעניין זה הדברים שנאמרו בעא 806/93 - **יהודית הדרי נ' שלום הדרי** (דרחי), [פורסם בנבו] (1994) הדין אומנם בעניינה של "חזקת השיתוף" להבדיל מאיזון המשאבים הקבוע בחוק ואולם הגיונם של דברים תואם אף לענייננו -

"ראשית, הנכס במחלוקת הוא דירת המגורים של בני הזוג. דירת מגורים מהווה, כידוע, את גולת הכותרת של חזקת השיתוף (א. רוזן-צבי, דיני המשפחה בישראל - בין קודש לחול (תל אביב, התש"ן), 153-154). דירת המגורים מסווגת כאחד מ"נכסי המשפחה" והיא הבולטת שביניהם, להבדיל מ"נכסים עסקיים". באשר לנכסי משפחה, דורש משפטנו כמות צנועה יותר של ראיות ... הדברים אמורים בייחוד כאשר דירת המגורים היא הנכס העיקרי של המשפחה"

בעניין הדדי, הדן בחזקת השיתוף קבע בית המשפט כי כאשר עסקינן בדירת מגורים יחידה עומדת לה חזקת השיתוף אף אם הדירה נרכשה קודם לנישואין ונרשמה על שם אחד מבני הזוג בלבד. לעניין הסדר איזון המשאבים דרשה הפסיקה, כאמור, "דבר מה נוסף" אשר אף הוא הוכח בנדון.

18. בנדון הוכח כי לעת נישואי הצדדים היה בית המגורים בית שגודלו 48 מ"ר בלבד כאשר המערער מודה כי –

"הבית בגבעת שמואל לא מתאים למגורים. 48 מטר של בית די מוזנח" (עמ' 91 ש' 21, עמ' 92 ש' 1 לפר').

בית זה הורחב במהלך חייהם המשותפים של הצדדים מ"מבנה די מוזנח", כלשונו של המערער, בגודל של 48 מ"ר לבית דו קומתי שגודלו 160 מ"ר! (עמ' 18 ש' 11-16 לפר'; סעי' 42 לכתב הגנתו בתמ"ש 41651-11-16).

כך הוכח כי נעשו בבית שלושה סבבים של שיפוצים בשנות השמונים, בשנת 2000 ובשנת 2009 וכפי שמציין בית משפט קמא בפסק דינו, המערער עצמו הצהיר –

"במשך הרבה שנים אנו רוצים לבנות מאחור יחידה נוספת. רצינו להגיע לקו הגמר, יש לנו ילדים. לקחתי חלק מכספי הירושה כדי שהמהנדס ובנאים יבאו ויבנו. הכסף לצורך בנייה עתידית מאחור. זו החלטה משותפת של שנינו, היא התערבה בתוכניות הבנייה" (הדגשה שלנו; עמ' 3 ש' 29 לפר' מיום 6.12.11)

ידקדק השומע – "רוצים לבנות", לא - רציתי, "רצינו להגיע" – לא – רציתי, ולבסוף "זו החלטה משותפת של שנינו" – יחדיו ובמשותף! היש לך "דבר מה נוסף" ברור מזה להוכחת השיתוף בבית המגורים? וכי לא ברור כי המשיבה הסתמכה על המצג הברור העולה מדברי המערער ובוודאי מהתנהגותו בפועל כי הבית הוא ביתם המשותף? וכי אפשר במקרה שכזה לנתק בין הבית המשופץ ההופך ממבנה מוזנח של 48 מ"ר לבית קומתיים בן 160 מ"ר למגרש שעליו הוא עומד? דומה כי התשובה לכך ברורה.

19. ואם לא די בכך נוסף ונאמר כי הוכחה מעבר לכל ספק מעורבותה של המשיבה בשיפוצים והשתתפותה במימונם. כך המערער עצמו העיד כי המשיבה –

"מנהלת הצוות שלי בהעדרי והיא צריכה לדאוג לכולם. איך היא דואגת? על ידי זה שיש לה גישה חופשית עם כרטיסי אשראי, עם מטבע זר, המכונית ברשותה כל הזמן, טלפונים חופשי לחו"ל, והכל, היא מנהלת מערכת נהדרת של אישה שכספית מסודרת ולא דואגת לכולם" (עמ' 161 ש' 14 ואילך לפר')

וכן העיד כי למעשה הפיקוח על השיפוצים בוצע ע"י המשיבה –
 "הייתי בנורבגיה על אונייה... וחזרתי אחרי חודשיים והמשכנ
 בבניה" (עמ' 93 ש' 15-17 לפר' מיום 19.6.14)
 ועוד –

"כשאני נמצא בהפלגה, היא משפצת מטבח בלעדיי..." (עמ'
 184 ש' 2-3 לפר')

ואף בתם של הצדדים העידה אודות השיפוצים בבית –
 "אני חושבת שיהיה נכון להגיד שהם נעשו בעיקר על ידי אמא
 שלי, גם בנוכחות אבי, כמובן" (עמ' 206 ש' 16-17 לפר')
 וכן –

"מי שמטפל בבית באופן שוטף כל השנים זו בעיקר אמא שלי,
 גם תחזוקה שלו, גם הציוד שבו, גם הטיפול, הכל גינה, הכל"
 (עמ' 206 ש' 17-19 לפר')

בדומה מצא בית המשפט כי המשיבה העבירה כספים שהיו ברשותה בתחילת
 נישואיהם לטובת שיפוץ הבית והבהיר –

"במרחק של 35 שנה סכום של 42,000 ל"י הינו סכום פעוט
 אולם סבורני כי באותה תקופה, כאשר קיבלה התובעת את
 מענק הפרישה לאחר מספר שנים של שירות צבאי בקבע, נראה
 סכום זה בעיניה כהשקעה ראויה בשיפוץ הבית בו התגוררו
 הצדדים, (סעי' 59 לפסק הדין).

סוף דבר, הוכח מעבר לכל ספק כי בעניין הנדון הייתה מעורבות מעשית,
 ריגשית וכספית של המשיבה בשיפוץ בית המגורים של הצדדים ולמעשה
 הקמתו מחדש, ומתוך שכך הוכחה אף כוונת שיתוף ספציפית של הצדדים בכל
 הקשור לבית המגורים, הבית והמגרש כאחד, ובדין קבע כך בית משפט קמא.

התביעה לדמי שימוש ראויים

20. [סעי' 33 לחוק המקרקעין](#), התשכ"ט – 1969 (להלן – חוק המקרקעין) קובע את חובתו של שותף, המשתמש במקרקעין משותפים לשלם ליתר השותפים שכר ראוי עבור השימוש, עפ"י חלקיהם במקרקעין, ובלשונו –
 "תשלום בעד שימוש שותף שהשתמש במקרקעין משותפים חייב ליתר השותפים, לפי חלקיהם במקרקעין, שכר ראוי בעד השימוש".

הרציונל לחיוב בדמי השימוש מכוח [סעיף 33 לחוק המקרקעין](#), נעוץ בטעם שפטור מתשלום יהיה בבחינת מתן גושפנקא לעשיית עושר ולא במשפט (ראה, פרופ'. י' ויסמן, ["דיני קניין: בעלות ושיתוף"](#), הוצאת נבו תשנ"ג-1993, עמ' 238-239), [עמ"ש \(חי\) 29522-05-13 מ.ח.ל נ' ל.א.](#) [פורסם בנבו] (2014).

בית המשפט העליון, בע"א [1492/90 נאיפה סעיז זרקא נ' סלמאן](#) [פורסם בנבו] (1990) (להלן: "הלכת זרקא") סייג את החובה המוטלת [בס' 33](#) וקבע, כי החובה קיימת, רק כשותף אחד עשה שימוש בלעדי במקרקעין, כך שנמנע מיתר השותפים לעשות אף הם שימוש במקרקעין, נטל השכנוע עומד לפתחו של זה הטוען כי נמנע ממנו השימוש (ועוד ראו לעניין זה בע"א [1411/92 ידיד נ' ידיד](#) (1992); [ע"מ \(י-ם\) 320/02 עפל נ' עפל](#) [פורסם בנבו] (2002)), כך נקבע כי על התובע דמי שימוש להוכיח שהייתה מניעה כנה אמיתית ונמשכת, כדי לזכות בדמי שימוש ראויים (עוד ראו: [תמ"ש \(ת"א\) 73931/98 קיסרי נ' קיסרי](#) [פורסם בנבו] (1998)).

נציין כי על [הלכת זרקא](#) נמתחה ביקורת, אולם, הלכה זו עומדת על מכונה וממשיכה להנחות את בתי המשפט (ראה [ע"מ 9881/05 פלוני נ' פלונית](#) [פורסם בנבו] (2006)).

ובצד זה בפסיקת בתי המשפט הנוגעת לחיוב דמי שימוש בין בני זוג אנו מוצאים אמירות לכאן ולכאן, כך [בע"מ \(מחוזי י-ם\) 674/01 שרעבי נ' בר שי](#) [פורסם בנבו] [ניתן ביום 19/9/02], נפסק:

"הפסיקה קבעה כי החיוב יחול רק כאשר השימוש של השותף הנו אסור, ואין המדובר בשימוש הנובע מעזיבה סתם של האחר".

ובדומה [בע"מ 5357/06 פלוני נ' פלונית](#) [פורסם בנבו] (2006) נפסק מפי כב' השופט רובינשטיין המאמץ את דברי כב' השופט גל ב-[בע"מ \(ירושלים\) 320/02](#)

ורדה עפל - רפאלי נ. עמיחי עפל (2002) [פורסם בנבו] כי - "אין פירושו של דבר שכן הזוג הנשאר בדירה הופך באחת לשוכר בעל כורחו".

מנגד נפסק כי "העובדה שעקב סכסוך עוזב אחד מבני הזוג את דירת המגורים- אפילו מרצונו-אינה מעידה כשלעצמה כי הוא מוותר על זכויותיו הקנייניות בדירה, ובכלל זאת הזכות ל"שכר ראוי עבור השימוש". ([בע"מ 9881/05 הני"ל](#)). הרי לנו פנים לכאן ולכאן כאשר הפסיקה הענפה בעניין מדגישה את שיקול הדעת הרחב הנתון לבית המשפט לענייני משפחה בעת פסיקת דמי השימוש הראויים בין בני זוג תוך שיקול כלל הנסיבות ([בע"מ 9126/05 פלונית נ' פלוני](#), [פורסם בנבו] (2006); [תמ"ש \(חי\) 5577-03-09 ס. נ' ס. מ.](#), [פורסם בנבו] (2011); [תמ"ש \(חי\) 24490-06 ט' ב' נ' א' ב'](#) [פורסם בנבו] (2011); [תמש \(נצרת\) 42381-01-14 - א.ק. נ' ר.א.](#), [פורסם בנבו] (2014)).

21. בנדון לא התעלם בית המשפט ממערכת היחסים הקשה שהחלה להתפתח בין הצדדים בסמוך להגשת התביעות ומכך שהמערער הורחק מבית המגורים מספר פעמים במסגרת צווי הגנה שהוצאו כנגדו. בית המשפט התרשם כי מגורי הצדדים יחדיו אינם אפשריים וקיבל את בקשתו של המערער לתחום את שטח המגרש עליו בנוי בית המגורים בגדר על מנת שיוכל לדור במחסן הבנוי עליו. בית המשפט הבהיר כי בנסיבות העניין ומאחר ואף למשיבה היה צד בחידוד מערכת היחסים שבין הצדדים הרי שלו היה המערער בוחר לשכור דירה למגוריו היה שוקל לחייבה בהשתתפות בדמי השכירות, יחד עם זאת כיוון שבחר לעשות שימוש חלקי בנכס השייך לצדדים הסתפק בית המשפט בפיצוי המערער בהוצאות שהוציא לצורך מגוריו ואשר הוכחו לשביעות דעתו של בית המשפט.

אף לעניין זה אין אנו סבורים כי יש מקום להתערבות בשיקול דעתו של בית משפט קמא אשר עומדות באמות המידה שנקבע בפסיקה, כמפורט לעיל, ומצויה במיתחם שיקול דעתו הרחב.

22. סוף דבר הערעור נדחה. המערער ישא בהוצאות המשיבה בשיעור של 25,000 ₪ בצירוף הפרשי ריבית והצמדה כדין עד לתשלום בפועל.

העירבון שהפקיד המערער יועבר לזכות המשיבה, באמצעות ב"כ, ע"ח החיוב בהוצאות כאמור.

ניתן היום, ד' טבת תשע"ז, 02 ינואר 2017, בהעדר הצדדים.

צבי ויצמן, שופט

ורדה פלאוט, שופטת

מיכל ברנט, שופטת

[בעניין עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו – הקש כאן](#)

מיכל ברנט 54678313-/
נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה